УДК 613.2:577.161.2:614.4(477)
https://doi.org/10.31548/humanhealth.4.2026.23

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ НУТРИЦІОЛОГІВ В УКРАЇНІ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ОСВІТНІМИ СТАНДАРТАМИ

Олег Віталійович Швець
професор, кандидат медичних наук
https://orcid.org/0000-0002-1434-4344
Костянтин В'ячеславович Балашов
доктор філософії (медицина), старший викладач
https://orcid.org/0000-0002-7820-4527
Олександр Аркадійович Мартинчук
кандидат медичних наук, доцент, доцент
https://orcid.org/0000-0002-8575-5589
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
03041, вул. Героїв Оборони 15, м. Київ, Україна.

Анотація. Неінфекційні захворювання, насамперед серцево-судинна патологія, є провідною причиною смертності в Україні, тоді як харчування залишається одним із ключових модифікованих факторів ризику. Ефективне реагування на цей виклик потребує належно підготовлених фахівців-нутриціологів, однак система їхньої підготовки в Україні перебуває на етапі нормативного становлення, а досвід проєктування освітніх програм залишається недостатньо систематизованим.

Мета дослідження – систематизувати міжнародні моделі підготовки нутриціологів, зіставити їх із сучасними компетентнісними рамками та сформулювати рекомендації для розвитку вітчизняної освіти на бакалаврському і магістерському рівнях.

Здійснено наративний огляд літератури (PubMed, Scopus, 2015–2025) та програмних документів провідних університетів Європи; до фінального аналізу включено 21 публікацію. Компетентнісні рамки Європейської федерації асоціацій дієтологів (EFAD) базового та поглибленого рівнів зіставлено з проєктом українського професійного стандарту нутриціолога.

Аналіз виявив 12 наскрізних груп компетентностей у міжнародних програмах підготовки нутриціологів. Найстійкіші прогалини – недостатня практична підготовка, дефіцит поведінкових і комунікативних компетентностей, відсутність бізнес-навичок, недостатнє опанування популяційної нутриціології та досліджень. Проєкт українського стандарту має виражений клінічний ухил і фактично не містить компетентностей у сфері громадського здоров'я, адвокації та наукових досліджень. Запропоновано концептуальну модель дворівневої підготовки. Бакалаврський рівень орієнтований на клінічну практику й індивідуальне консультування і передбачає підготовку з морфологічного та хімічного циклу, основ нутриціології, організації харчування, епідеміології та внутрішньої медицини. Магістерський рівень спрямований на популяційну нутриціологію, харчову політику, промоцію здоров'я та дослідження. Досвід акредитованих програм НУБіП підтверджує практичну доцільність такого розподілу: бакалаврат обирають переважно випускники шкіл з первинною орієнтацією на клінічну практику, тоді як до магістратури вступають фахівці різних галузей, зацікавлені у перепрофілюванні у сфері харчової політики та досліджень.

Результати можуть слугувати методологічною основою для розроблення освітніх стандартів і модернізації навчальних програм з нутриціології в Україні відповідно до сучасних європейських підходів.

Ключові слова: підготовка нутриціологів, компетентнісний підхід, освітні програми, популяційна нутриціологія, дворівнева модель, харчова політика, стандарти вищої освіти.

 Creative Commons Attribution 4.0 International Public License

УДК 613.2:577.161.2:614.4(477)
https://doi.org/10.31548/humanhealth.4.2026.23

HARMONIZATION OF PROFESSIONAL TRAINING OF NUTRICIOLOGISTS IN UKRAINE WITH EUROPEAN ENVIRONMENTAL STANDARDS

Oleg Shvets
Candidate of Medical Sciences, Professor
https://orcid.org/0000-0002-1434-4344
Kostyantyn Balashov
PhD, Senior Lecturer
https://orcid.org/0000-0002-7820-4527
Oleksandr Martynchuk
Candidate of Medical Sciences, Associate Professor
https://orcid.org/0000-0002-8575-5589
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Heroiv Oborony Str.15, Kyiv, Ukraine, 03041.

Abstract. Non-communicable diseases, primarily cardiovascular disease, are the leading cause of mortality in Ukraine, while nutrition remains a key modifiable risk factor. Effectively addressing this challenge requires properly trained nutritionists; however, their training system in Ukraine is still under regulatory development, and experience in designing educational programmes remains insufficiently systematised.

The study aimed to systematise international models of nutritionist training, compare them with current competency frameworks, and formulate recommendations for developing national education at bachelor's and master's levels.

We conducted a narrative review of literature (PubMed, Scopus, 2015–2025) and programme documents of leading European universities; 21 publications were included in the final analysis. The basic and advanced competency frameworks of the European Federation of the Associations of Dietitians (EFAD) were compared with the draft Ukrainian professional standard for nutritionists.

Analysis identified 12 cross-cutting competency clusters across international training programmes. The most persistent gaps were insufficient practical training, deficient behavioural and communication competencies, absent business skills, and inadequate coverage of population nutrition and research. The draft Ukrainian standard has a pronounced clinical bias and contains virtually no competencies in public health, advocacy, or research. A conceptual model of two-level training is proposed. The bachelor's level focuses on clinical practice and individual counselling, with training in morphological and chemical sciences, nutrition fundamentals, food service organisation, epidemiology, and internal medicine.

The master's level targets population nutrition, food policy, health promotion, and research. Experience of accredited programmes at NULES of Ukraine confirms the practical feasibility of this division: bachelor's students are mainly school graduates oriented towards clinical practice, whereas master's programmes attract specialists from various fields interested in retraining in food policy and research.

The results may serve as a methodological basis for developing educational standards and modernising nutrition curricula in Ukraine in line with current European approaches.

Keywords*:* nutritionist education, competency-based approach, degree programmes, public health nutrition, two-level model, food policy, higher education standards.

ВСТУП. Впродовж останніх десятиліть наша країна небезпечними темпами втрачає людські та економічні ресурси внаслідок зростаючої захворюваності та смертності від неінфекційних захворювань (НІЗ), передусім, серцево-судинної патології.

Харчування разом із низькою фізичною активністю, курінням та вживанням алкоголю є провідними факторами ризику ішемічної хвороби серця, інфарктів та інсультів, які є найпоширенішими причинами смертності та втрати працездатності в Україні.

За даними аналізу впливу дієтичних факторів на серцево-судинну смертність в країнах європейського регіону ВООЗ, 38,2% всіх смертей в Україні асоційовані з захворюваннями серця та судин внаслідок нездорового харчування. Втрати людських життів в абсолютних цифрах становлять 253 000 померлих на рік (Meier et al., 2019).

Системний вплив на харчування населення, яке є постійно діючим фактором ризику НІЗ, обмежується браком фахівців у галузі нутриціології із належним рівнем освіти, що забезпечує оволодіння необхідними компетентностями для збереження та відновлення здоров'я українців.

У 2023 році в Україні розпочався процес гармонізації освітніх та професійних стандартів для спеціалістів-нутриціологів. Зокрема, було внесено професійну назву роботи «Нутриціолог» з кодом 3223 до ДК 003:2010 «Класифікатор професій». Також розроблені та затверджені наказом МОЗ України кваліфікаційні характеристики для професії «Нутриціолог». На час підготовки цієї статті триває робота над професійним стандартом для нутриціологів.

Запровадження спеціальності «нутриціолог» зумовлене не лише процесами гармонізації української системи освіти з європейськими підходами, а й зростаючою потребою у фахівцях, здатних забезпечувати доказовий нутритивний супровід для досягнення профілактичних та лікувальних цілей, вирішення гострих проблем громадського здоров'я через поліпшення контролю над одним із ключових факторів ризику НІЗ (Kupis et al., 2026).

Імплементація міжнародного досвіду підготовки нутриціологів в Україні має передбачати інтеграцію міжнародних компетентнісних рамок, аналіз змісту освітньо-професійних програм з нутриціології у провідних університетах разом із професійними стандартами. В результаті планується створити цілісну модель проєктування освітніх програм з нутриціології на бакалаврському та магістерському рівнях.

Метою цього дослідження є систематизація міжнародних моделей підготовки нутриціологів, аналіз їх відповідності сучасним компетентнісним рамкам та формування рекомендацій для розвитку вітчизняної системи освіти з урахуванням досвіду реалізації бакалаврських і магістерських освітніх програм з нутриціології у Національному університеті біоресурсів і природокористування України.

У роботі здійснено комплексний синтез міжнародного досвіду підготовки нутриціологів, компетентнісних рамок EFAD та проєкту українського професійного стандарту, що дозволило запропонувати концептуальну диференціацію дворівневої підготовки нутриціологів для України. Запропонований підхід не обмежується узагальненням існуючих практик, а обґрунтовує функціональне розмежування бакалаврського та магістерського рівнів відповідно до сучасних потреб клінічної практики, громадського здоров'я, наукових досліджень і ринку праці. Отримані результати можуть бути використані як методологічна основа для розроблення освітніх стандартів, модернізації навчальних програм та визначення компетентнісного профілю підготовки нутриціологів в Україні.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ. Здійснено наративний огляд літератури та програмних документів провідних університетів Європи та України. Пошук проводився в базах PubMed, Scopus та на сайтах освітніх програм за ключовими словами (табл. 1) за період 2015–2025 рр. Включено публікації, що описують структуру, компетентності та результати навчання програм підготовки нутриціологів на бакалаврському і магістерському рівнях. Дослідження, що аналізували післядипломну нутриціологічну освіту, зокрема підготовку на курсах спеціалізації лікарів, були виключені; розглядалися лише програми, де харчування, нутриціологія або питання популяційної нутриціології є основною кваліфікацією, що здобувається в бакалаврській або магістерській програмі.

Відбір, групування та узагальнення матеріалів здійснювалися шляхом тематичного аналізу. Виділені компетентності, прогалини, виклики та кращі практики були систематизовані у тематичні категорії, що стали основою подальшого порівняльного аналізу міжнародних освітніх програм, компетентнісних рамок EFAD та проєкту українського професійного стандарту.

Табл. 1. Стратегія пошуку наукових праць

База	**Пошуковий запит**
PubMed	("dietetics"[MeSH] OR "nutritionists"[MeSH] OR "dietitian"[TIAB] OR "dietetic"[TIAB]) AND ("education, professional"[MeSH] OR "curriculum"[MeSH] OR "competency-based education"[MeSH]) AND ("undergraduate"[TIAB] OR "bachelor"[TIAB] OR "graduate"[TIAB] OR "master"[TIAB]) AND ("workforce"[TIAB] OR "capacity building"[TIAB] OR "employability"[TIAB] OR "framework"[TIAB] OR "nutrition curriculum"[TIAB]) AND ("2015"[PDAT] : "2025"[PDAT]) AND (English[lang] OR Ukrainian[lang])
	("public health nutrition"[TIAB] OR "community nutrition"[TIAB]) AND ("curriculum"[TIAB] OR "competencies"[TIAB] OR "learning outcomes"[TIAB] OR "research competencies"[TIAB] OR "evidence-based"[TIAB] OR "nutrition policy"[TIAB]) AND ("2015"[PDAT] : "2025"[PDAT]) AND (English[lang] OR Ukrainian[lang])
Scopus	TITLE-ABS-KEY ("dietitian" OR "dietetic" OR "nutritionist" OR "public health nutrition" OR "community nutrition") AND TITLE-ABS-KEY ("curriculum" OR "competencies" OR "learning outcomes" OR "research competencies" OR "evidence-based nutrition" OR "nutrition policy" OR "clinical nutrition curriculum") AND TITLE-ABS-KEY ("undergraduate" OR "bachelor" OR "graduate program" OR "master") AND TITLE-ABS-KEY ("workforce" OR "capacity building" OR "employability" OR "framework") AND PUBYEAR > 2014 AND (LIMIT-TO (LANGUAGE, "English") OR LIMIT-TO (LANGUAGE, "Ukrainian"))

Джерело: розроблено авторами

Критерії включення:

1. Публікації 2015–2025 рр., англійською або українською мовою
2. Програми, де нутриціологія або популяційна нутриціологія (public health nutrition) є первинною кваліфікацією: випускник отримує ступінь бакалавра або магістра саме у сфері нутриціології, дієтології або популяційної нутриціології, а не через спеціалізацію після здобуття базового медичного ступеня.
3. Аналізують компетенції або результати навчання нутриціологів, включно з прогалинами та рекомендаціями щодо реформування підготовки
4. Дизайн: оригінальні дослідження, оглядові статті, концептуальні/програмні статті

Критерії виключення:

1. Публікації поза часовими або мовними межами
2. Статті про окремі педагогічні методи без зв'язку зі змінами в навчальній програмі
3. Статті про навчання нутриціології як додаткової спеціалізації в рамках медичної (MD) або іншої базової програми, включно з лікарями-дієтологами, резидентами, медсестрами, соціальними працівниками, пацієнтами.
4. Статті про післядипломну освіту та безперервний професійний розвиток
5. Тези конференцій без повного тексту, протоколи досліджень

Всього знайдено 147 бібліографічних посилань (після видалення повторів – 138). Серед них після опрацювання заголовків та анотацій були обрані 28 статей для повнотекстового аналізу. У фінальну версію огляду включена 21 праця.

Останній пошук у базах PubMed і Scopus здійснено 22.07.2026. Відбір публікацій до фінального аналізу проводили два рецензенти незалежно; розбіжності щодо включення

джерел вирішували консенсусом із залученням третього дослідника. З огляду на наративний (не систематичний) характер огляду формальна оцінка методологічної якості джерел за стандартизованими шкалами не проводилася; пріоритет надавався рецензованим публікаціям, безпосередньо релевантним компетентнісним рамкам і предмету дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ. У восьми публікаціях були зазначені чинники, що впливають на можливості та шляхи реалізації навчальних програм. У працях (Barber et al., 2023; Ng et al., 2023; O'Donovan, Owens, et al., 2024) йдеться про позитивний вплив стажування (або аналогічного практичного застосування набутих компетенцій) під час навчання. Акредитаційні та ліцензійні вимоги формують рамку та сприяють проактивному розвитку програм з врахуванням інтересів зацікавлених партнерів (Fialkowski et al., 2023; O'Donovan, Barber, et al., 2024). Особистісні характеристики здобувачів та викладачів, а також ступінь самомотивованості як фактори академічного та професійного успіху визначені у працях (Barber et al., 2023; Cleary et al., 2024; Fialkowski et al., 2023). Переваги та недоліки онлайн-формату навчання були опрацьовані у публікації (Almendingen et al., 2021).

Основні компетенції, що набуваються у межах освітніх програм. Аналіз досліджень виявив 12 наскрізних груп компетентностей, що виходять за межі фундаментальної та клінічної підготовки.

Основу програм становлять фундаментальні знання з нутриціології та харчових наук, зокрема вивчаються нутрієнти та харчові продукти, основи фізіології, біохімії та харчової хімії, мікробіологія, принципи безпечності харчових продуктів, а також зміни потреб у харчуванні протягом життєвого циклу (Almeida et al., 2020; Becker et al., 2020; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015). Компетенції, необхідні для клінічної діяльності нутриціолога включають надання рекомендацій з харчування, оцінку нутритивного статусу, підходи до харчування для профілактики та лікування захворювань, корекцію меню при хронічних неінфекційних та інфекційних захворюваннях (Cleary et al., 2024; Fialkowski et al., 2023; O'Donovan, Owens, et al., 2024).

Загальне розуміння принципів громадського здоров'я, епідеміології, оцінки харчового статусу населення, нагляду та розробки програм громадського здоров'я є важливими компонентами забезпечення компетентності у сфері популяційної нутриціології (Barber et al., 2023; Day et al., 2023; Wilson et al., 2015). Студенти знайомляться з організацією системи харчування, формуванням політики та підходами сталого розвитку сфери харчування, що охоплює супровід ланцюгів постачання, продовольчу безпеку, підтримку розробки політик у сфері харчування, регулювання, сталість та формування здорового харчового середовища (Arrufat et al., 2024; Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Ross et al., 2017).

Провадження наукових досліджень та доказова практика охоплюють розуміння методології, критичне мислення, оцінку доказів та інтерпретацію наукових і статистичних даних (Barber et al., 2023; Clark et al., 2024; O'Donovan, Barber, et al., 2024).

Комунікація, консультування та зміна поведінки передбачають володіння навичками мотиваційного інтерв'ю, активного слухання, проведення освітніх заходів з різними групами населення, здійснення презентацій та поширення наукових даних для широкої аудиторії, включно з роботою з медіа (Arrufat et al., 2024; Clark et al., 2024; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015).

Культурна компетентність та соціальні детермінанти здоров'я включають розуміння впливу культурних особливостей на клінічну взаємодію, соціально-економічних детермінант здоров'я, а також питань рівності та різноманіття (Becker et al., 2020; Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Rogerson et al., 2015).

Професіоналізм, етика та безперервний розвиток охоплюють професійну етику, академічну доброчесність, саморефлексію, стійкість та навчання упродовж життя (Becker et al., 2020; Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Richards et al., 2024).

Лідерство, менеджмент та підприємництво включають управління проєктами, командну роботу, фінансове планування та стратегічне управління (Cleary et al., 2024; Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015), тоді як практична професійна діяльність та міждисциплінарна взаємодія передбачають співпрацю з іншими фахівцями, мультидисциплінарну роботу та формування професійних мереж (Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015).

Цифрові технології та аналіз даних – використання цифрових інструментів, програмного забезпечення та інформаційних технологій у нутриціології – дедалі частіше розглядаються як самостійна компетентнісна група (Clark et al., 2024; O'Donovan, Barber, et al., 2024; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015).

Нарешті, освіта, просвітництво та адвокація охоплюють планування освітніх програм, промоцію здоров'я, роботу з громадами та підготовку інформаційних матеріалів (Almeida et al., 2020; Clark et al., 2024; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015).

Прогалини у компетентностях. Аналіз включених досліджень виявив сім повторюваних прогалин у підготовці нутриціологів. Найбільш стійкою є недостатня готовність випускників до ринку праці: програми забезпечують теоретичну базу, однак не формують достатнього практичного досвіду, навичок кар'єрного розвитку та здатності застосовувати знання в реальних професійних ситуаціях (Day et al., 2023; Markwell et al., 2021; O'Donovan, Owens, et al., 2024).

Споріднена прогалина стосується поведінкових та соціокультурних компетентностей: попри їхню визнану роль у клінічній практиці, психологія зміни поведінки, культурна компетентність і принципи рівності та інклюзії залишаються недостатньо представленими в навчальних програмах (Arrufat et al., 2024; Sodjinou et al., 2016; Wilson et al., 2015)

Окремо виділяється дефіцит підтримки професійного становлення: програми недостатньо сприяють формуванню професійної ідентичності, психологічної стійкості та впевненості у власній компетентності (Ng et al., 2023; O'Donovan, Barber, et al., 2024; Richards et al., 2024).

Бізнес-освіта та підприємницькі навички – фінансове планування, управління приватною практикою, розуміння регуляторного середовища – також залишаються поза межами більшості програм, хоча значна частина випускників працює в умовах приватної практики або самозайнятості (Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; O'Donovan, Owens, et al., 2024).

Дослідницькі та цифрові компетентності – статистичний аналіз, наукове письмо, використання спеціалізованого програмного забезпечення – також фігурують як дефіцитні, хоча і з меншою частотою згадування (Almendingen et al., 2021; O'Donovan, Owens, et al., 2024; Rogerson et al., 2015)

На системному рівні дослідження вказують на недостатнє охоплення окремих напрямів нутриціології – зокрема, громадського здоров'я, спортивного харчування та безпечності харчових продуктів, – а також на неузгодженість методів оцінювання та відсутність стандартизованих компетентнісних рамок (Clark et al., 2024; Donnelly, Walsh, Hughes, & Lane, 2025a; Sodjinou et al., 2016).

Виклики, що постають перед молодими фахівцями. Виклики, з якими стикаються випускники програм з нутриціології, значною мірою відображають описані прогалини в підготовці, однак набувають конкретніших форм у реальному професійному середовищі. Центральною проблемою залишається перехід від навчання до зайнятості: випускники повідомляють про недостатній практичний досвід, брак наставництва та труднощі з інтеграцією у професійну спільноту (Barber et al., 2023; Donnelly, Walsh, Hughes, & Lane, 2025a; Ng et al., 2023).

Паралельно виникають труднощі з універсальними компетентностями – комунікацією, міжособистісною взаємодією та автономністю в ухваленні рішень, – які рідко є предметом цілеспрямованого навчання (Barber et al., 2023; O'Donovan, Barber, et al., 2024).

Самостійна практика та підприємницька діяльність становлять окремий виклик: без базової підготовки з бізнес-планування, маркетингу та правових аспектів випускники опиняються непідготовленими до умов, в яких фактично працюють (Cleary et al., 2024; Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; Donnelly, Walsh, Hughes, & Lane, 2025a).

Водночас дослідження фіксують структурні виклики на рівні самих програм: технічні обмеження дистанційного навчання, організаційні бар'єри та недостатній педагогічний потенціал викладачів уповільнюють інтеграцію сучасних підходів до підготовки фахівців (Almeida et al., 2020; Almendingen et al., 2021; Becker et al., 2020).

Кращі практики, що продемонстрували ефективність. На противагу виявленим прогалинам, низка досліджень описує підходи, що продемонстрували ефективність у підготовці нутриціологів. Найбільш стійким свідченням підкріплено практико-орієнтоване навчання: виробничі практики, студентські клініки та навчання в реальних професійних ситуаціях суттєво підвищують готовність випускників до роботи та їхню впевненість у власній компетентності (Barber et al., 2023; Donnelly, Walsh, Hughes, & Lane, 2025a; Ross et al., 2017).

Не менш важливим є формування здатності діяти в умовах невизначеності – через розвиток критичного мислення, доказових підходів та звичок самонавчання, що забезпечують професійну стійкість упродовж кар'єри (Barber et al., 2023; Becker et al., 2020; O'Donovan, Owens, et al., 2024).

Нарешті, цілеспрямований розвиток лідерства та професійних мереж – через партнерство з громадами, співпрацю з професійними асоціаціями та формування горизонтальних зв'язків між фахівцями – розглядається як компонент, що виходить за межі традиційного навчального плану, але є критичним для довгострокового професійного розвитку (Day et al., 2023; Sadeghi-Ghotbabadi et al., 2015).

Рекомендації. Переважна більшість рекомендацій, що містяться в проаналізованих дослідженнях, безпосередньо випливає з описаних прогалин і кращих практик. Водночас окремі пропозиції мають самостійну цінність і виходять за ці межі.

Кілька досліджень обстоюють формування гнучкої архітектури освітньої програми, що поєднує спільне ядро компетентностей зі спеціалізованими освітніми траєкторіями. Такий підхід дозволяє адаптувати підготовку до різних напрямів професійної діяльності, не жертвуючи цілісністю програми. (Becker et al., 2020) описують реалізацію цієї моделі через три спеціалізації: біомедичну та молекулярну нутриціологію, популяційну нутриціологію та нутриціологію глобального здоров'я.

Виклики дистанційного навчання, зафіксовані під час пандемії COVID-19, актуалізували потребу в цілеспрямованому розвитку цифрового навчального середовища. (Almendingen et al., 2021) рекомендують впровадження структурованих онлайн-платформ, оптимізацію формату й тривалості занять та уніфікацію інструментів комунікації й управління навчальним процесом – як системну відповідь на виявлені обмеження, а не як ситуативне рішення.

Нарешті, (Arrufat et al., 2024) пропонують відмовитися від практики викладання пріоритетних тем у вигляді ізольованих модулів на користь їхньої наскрізної інтеграції в навчальний план – послідовного опрацювання в межах фундаментальних і клінічних дисциплін, навчальних і виробничих практик та підсумкової атестації. Такий підхід забезпечує не лише засвоєння знань, а й формування стійких професійних компетентностей.

Регуляторна рамка ЄС. Документ EFAD «Revised Dietetic Competence and the Six Domains of Dietetic Competency» (Revised Dietetic Competence and the Six Domains of Dietetic Competency in Europe, 2016) визначає вхідний рівень компетентностей, якими має володіти випускник програми з дієтології для самостійної практики в Європі. Рамка структурована за шістьма доменами, що охоплюють як фундаментальні, так і практично орієнтовані компетентності.

Перші три домени формують основу професійної діяльності.

Домен професіоналізму у сфері охорони здоров'я інтегрує критичне мислення, інформаційні технології, базові дослідницькі навички, міжособистісну комунікацію в професійному середовищі, етичні та правові засади практики, а також готовність до навчання впродовж життя.

Домен знань охоплює харчові науки, біомедицину, поведінкові та соціальні науки, педагогіку, менеджмент і організаційно-правові аспекти надання дієтологічних послуг.

Домен дієтологічного процесу акцентує увагу на клієнтоцентрованій практиці, міждисциплінарній співпраці, повазі до культурних і соціальних особливостей пацієнтів та здатності обґрунтовувати економічну цінність дієтологічних послуг.

Три наступні домени розкривають компетентності вищого порядку.

Доказова практика передбачає систематичний пошук і критичну оцінку наукових даних, участь у дослідженнях та аудиті, застосування доказових підходів і поширення знань серед колег та стейкхолдерів.

Домен автономії та відповідальності описує здатність приймати самостійні професійні рішення, підтримувати якість практики через систематичну оцінку і безперервний розвиток.

Нарешті, домен комунікації та партнерства охоплює ефективну взаємодію за допомогою різних каналів, лідерство, наставництво, розбудову професійних мереж та адвокацію внеску дієтології у громадське здоров'я.

Описані шість доменів формують мінімальний поріг входу в професію. Для фахівців, що прагнуть працювати на вищих рівнях відповідальності або в спеціалізованих контекстах, EFAD розробила окрему поглиблену компетентнісну рамку (McCullough & ELLLC members, 2025).

Поглиблена компетентнісна рамка EDAC структурована за чотирма профілями: загальна поглиблена дієтологія, що є обов'язковою для всіх фахівців незалежно від контексту діяльності, та три спеціалізованих – адміністративна дієтологія, клінічна дієтологія і дієтологія громадського здоров'я. Така архітектура має пряме значення для проєктування освітніх програм:─загальний профіль формує обов'язкове ядро підготовки, тоді як три спеціалізованих або визначають зміст субспеціалізацій у межах однієї програми, або слугують орієнтиром для диференціації освітніх траєкторій на магістерському рівні (McCullough & ELLLC members, 2025).

Вісім компетентнісних доменів рамки охоплюють як традиційні складові підготовки – дієтологічний процес і професійне мислення, комунікацію та побудову професійних відносин, професійну автономію й відповідальність, – так і компоненти, що рідше є предметом цілеспрямованого навчання: підприємництво та розвиток бізнесу, лідерство і управління.

Показово, що рамка виокремлює два самостійні домени, які у вітчизняній та значній частині міжнародної практики залишаються периферійними: педагогічні компетентності – здатність навчати пацієнтів, студентів та інших фахівців – і дослідницькі компетентності, що передбачають не лише критичне читання літератури, а й самостійне проєктування та реалізацію наукових досліджень. Цей акцент на академічному треку відрізняє європейську рамку від більшості проаналізованих програм і свідчить про концептуальне розуміння нутриціолога не лише як практика, а й як суб'єкта виробництва та трансляції знань.

Український контекст. В Україні наразі здійснюється розробка професійного стандарту нутриціолога, що передбачає опанування восьми блоків компетентностей. Організаційний блок охоплює застосування нормативно-правової бази, ведення документації, використання інформаційних технологій та дотримання етичних і санітарних норм. Клінічне ядро стандарту складають три блоки: оцінка нутритивного статусу пацієнта та моніторинг нутритивних параметрів, планування нутритивного супроводу і призначення доказових інтервенцій з їх подальшою корекцією.

Окремо виділено організацію харчування у закладах охорони здоров'я, що включає імплементацію харчових стандартів, планування меню та навчання персоналу.

Комунікативний блок передбачає індивідуальне консультування, просвітницьку діяльність та дотримання етичних вимог у публічній і цифровій комунікації. Завершують стандарт блоки міждисциплінарної взаємодії та безперервного професійного розвитку, що включає використання цифрових інструментів, платформ і штучного інтелекту.

У порівнянні з базовою компетентнісною рамкою EFAD (Revised Dietetic Competence and the Six Domains of Dietetic Competency in Europe, 2016) проєкт українського стандарту має виражений клінічний ухил і фактично не містить компетентностей у сфері громадського здоров'я та популяційної нутриціології. Саме тому під час розроблення освітніх стандартів доцільно передбачити механізми інтеграції цих компетентностей без порушення клінічного ядра підготовки.

Також менша увага приділена формуванню дослідницьких компетентностей, зокрема йдеться про здатність критично оцінювати наукові докази, брати участь у дослідженнях. Бізнес-компетентності та підприємницькі навички також не представлені, що є характерною прогалиною і для більшості проаналізованих міжнародних програм. Нарешті, стандарт не містить компетентностей у сфері адвокації професії та формування політики у сфері харчування – компонентів, які EFAD розглядає як невід'ємну складову зрілої професійної ідентичності дієтолога.

Проведений аналіз міжнародного досвіду свідчить, що сучасна підготовка нутриціологів дедалі більше ґрунтується на компетентнісному підході, однак конкретні моделі реалізації цих компетентностей істотно відрізняються між країнами та окремими університетами.

Відмінності стосуються як структури освітніх програм, так і співвідношення клінічної підготовки, громадського здоров'я, дослідницької діяльності та практичного навчання.

Водночас проведений аналіз показав, що міжнародна література не пропонує універсальної моделі розмежування компетентностей між бакалаврським і магістерським рівнями підготовки. Більшість програм або розглядають обидва рівні як єдину освітню траєкторію, або описують лише окремі елементи підготовки без чіткого функціонального розподілу результатів навчання. Для України, де професія нутриціолога перебуває на етапі нормативного становлення, така невизначеність створює додаткові труднощі під час розроблення освітніх стандартів та програм.

Саме тому на основі проведеного аналізу міжнародного досвіду, компетентнісних рамок EFAD та проєкту українського професійного стандарту нами запропоновано концептуальну диференціацію дворівневої підготовки нутриціологів, яка визначає домінуючі компетентнісні профілі бакалаврського та магістерського рівнів без їх жорсткого розмежування.

Порівняльна дискусія з попередніми дослідженнями. Запропонований розподіл спрямування бакалаврської і магістерської підготовки узгоджується з низкою міжнародних досліджень, водночас конкретизуючи виявлені в них прогалини для українського контексту. Barber et al. (2023) та O'Donovan, Barber et al. (2024) на матеріалі Австралії та Ірландії показали, що випускники нутриціологічних програм відчувають брак комунікативних і клієнт-орієнтованих навичок при виході на ринок праці; це підтверджує доцільність закладання комунікації та зміни поведінки безпосередньо в бакалаврський профіль, а не як факультативного додатка. Arrufat et al. (2024), досліджуючи іспанську програму через призму Design for All, обстоюють наскрізну інтеграцію ключових компетентностей у всі дисципліни замість ізольованих модулів – цей принцип застосовний до обох рівнів підготовки, тоді як іспанський досвід стосувався переважно бакалаврату.

Cleary et al. (2024) та Richards et al. (2024) на австралійському матеріалі фіксують недостатню сформованість професійної ідентичності та психологічної готовності до практики ще до виходу на стажування; це узгоджується з висновком про необхідність практико-орієнтованого навчання, хоча зазначені роботи роблять акцент на психологічному, а не структурному вимірі проблеми. Ross et al. (2017) пропонують дизайн-орієнтовану модель підвищення впевненості студентів перед практикою – методологічно вужчий, але емпірично

перевірений інструмент, який можна розглядати як конкретну тактику реалізації рекомендації щодо практичної підготовки. Donelly et al. (Donnelly et al., 2025a, 2025b) на прикладі Австралії показують, що значна частка випускників входить у приватну практику чи самозайнятість, не маючи базових бізнес-компетентностей у навчальному плані; це прямо підтверджує пропозицію включити підприємницькі навички до бакалаврського стандарту й доповнює її емпіричними даними про масштаб проблеми.

Kupis et al. (2026) на матеріалі Польщі, країни з довшою історією формалізації професії нутриціолога в системі ЄС, демонструють, що навіть розвинені освітні стандарти залишають недостатньо представленими лідерство, адвокацію та участь у формуванні політик; це підтверджує доцільність розміщення таких компетентностей саме на магістерському рівні, а не очікування їх стихійного засвоєння впродовж бакалаврату. Показово, що йдеться про країну, вже понад десятиліття інтегровану в європейський освітній простір, – це підсилює аргумент, що зазначена прогалина є не наслідком нерозвиненості системи, а структурною особливістю, яку потрібно долати цілеспрямованим проєктуванням програми. Відмінність запропонованого розподілу від усіх восьми розглянутих робіт полягає в тому, що жодна з них не пропонує наскрізного розмежування компетентностей між бакалавратом і магістратурою: Barber et al., O'Donovan et al., Cleary et al., Arrufat et al. та Donnelly et al. аналізують здебільшого один освітній рівень (переважно бакалаврський) в одній національній системі, тоді як Kupis et al. і Ross et al. зосереджені на окремих компетентнісних дефіцитах, а не на архітектурі програми в цілому. Це свідчить, що представлена пропозиція синтезує розрізнені емпіричні спостереження міжнародної літератури в єдину структуру, придатну для використання при розробці освітніх стандартів у країні, де професія нутриціолога перебуває на етапі нормативного оформлення.

Бакалаврський рівень: клінічно орієнтований фахівець. Бакалаврська програма має формувати фахівця, здатного до самостійної клінічної практики в індивідуальній роботі з пацієнтом або клієнтом. Ядро підготовки складають фундаментальні знання з нутриціології та харчових наук, біомедицини і фізіології, клінічна оцінка нутритивного статусу, планування та реалізація доказових нутритивних інтервенцій. Це узгоджується як з компетентністною рамкою EFAD базового рівня (Revised Dietetic Competence and the Six Domains of Dietetic Competency in Europe, 2016), так і з проєктом українського професійного стандарту, клінічне ядро якого відповідає саме цьому профілю.

Поряд із клінічними компетентностями, бакалаврська програма має закладати основи комунікації та зміни поведінки – навички мотиваційного інтерв'ю, індивідуального консультування, роботи з різними групами населення. Проаналізовані дослідження демонструють, що саме ці компетентності найчастіше залишаються недостатньо сформованими у випускників, попри їхню критичну роль у практичній діяльності (Barber et al., 2023; O'Donovan, Barber, et al., 2024). Культурна компетентність та розуміння соціальних детермінант здоров'я мають інтегруватися у клінічну підготовку, а не просто викладатися як окремий модуль чи навчальний курс (Arrufat et al., 2024).

Формування професійної ідентичності та психологічної готовності до практики є компонентом, який міжнародний досвід визначає як критично важливий і водночас систематично недооцінений (Cleary et al., 2024; Richards et al., 2024). Практико-орієнтоване навчання – стажування, організація студентських клінік, робота в реальних професійних ситуаціях – є найбільш доказово підкріпленим інструментом формування такої готовності (Barber et al., 2023; Ross et al., 2017). Розбудова усталених партнерств з клінічними базами є пріоритетним завданням для забезпечення якості бакалаврської підготовки.

Бізнес-компетентності та підприємницькі навички доцільно включати до бакалаврської програми у базовому обсязі, зважаючи на те, що значна частина випускників у перші роки практики працює в умовах самозайнятості або приватної практики (Donnelly, Walsh, Hughes, Lane, et al., 2025b; O'Donovan, Owens, et al., 2024). Відсутність цього компоненту є однією з найбільш стійких прогалин, зафіксованих у міжнародній літературі.

Магістерський рівень: фахівець з популяційної нутриціології та досліджень. Магістерська програма має формувати фахівця, здатного працювати на рівні популяції, систем охорони здоров'я та доказової бази професії. Основне спрямування профілю підготовки – це популяційна нутриціологія та громадське здоров'я: епідеміологія харчування, оцінка харчового статусу населення, розробка та оцінка програм громадського здоров'я, формування харчової політики, продовольча безпека і сталість. Саме цей профіль є найбільш вираженою прогалиною українського контексту.

Дослідницькі компетентності – критична оцінка наукових доказів, самостійне проєктування та реалізація досліджень, статистичний аналіз, наукове письмо – є визначальними для магістерського рівня. Це узгоджується з підходом Karolinska Institutet та інших провідних європейських університетів, де дослідницький компонент становить 30–60 ECTS магістерської програми (https://education.ki.se/bachelors-masters-studies/programmes-and-courses/masters-programme-in-nutrition-science). Рамка EDAC (McCullough & ELLLC members, 2025) виокремлює дослідницькі та педагогічні компетентності як ключові для фахівців вищого рівня – і саме магістерська програма має закладати для них системне підґрунтя.

Лідерство, адвокація та участь у формуванні політики у сфері харчування є компонентами, які логічно розміщуються на магістерському рівні: вони вимагають інтеграції практичного досвіду, системного мислення та розуміння механізмів прийняття рішень. Польський досвід (Kupis et al., 2026) свідчить про те, що навіть у країнах з більш розвиненою системою підготовки нутриціологів ці компетентності залишаються недостатньо представленими в програмах, що підкреслює необхідність їх цілеспрямованого включення вже на етапі розробки магістерських стандартів.

Досвід НУБіП України: практичні спостереження щодо диференціації рівнів підготовки. Запропонована диференціація знаходить практичне підтвердження в досвіді реалізації освітніх програм з нутриціології в НУБіП України. Перша в Україні магістерська програма з нутриціології була розроблена фахівцями НУБіП України у 2019 році. Ця програма, а також перша в Україні освітня програма з нутриціології для здобувачів ступеня бакалавра успішно пройшли акредитацію НАЗЯВО і реалізуються НУБіП України. Накопичений досвід та щорічне оновлення та удосконалення обох програм дозволяє зробити кілька спостережень, релевантних для проєктування дворівневої моделі.

Контингент здобувачів двох рівнів суттєво відрізняється. На бакалаврат вступають переважно випускники шкіл, для яких нутриціологія є первинною вищою освітою. Навчальний план включає дисципліни морфологічного та хімічного циклу, основи нутриціологічної науки, організацію харчування різних груп населення, основи епідеміології, а також введення у внутрішню медицину. Такий профіль відповідає функції бакалаврату як програми первинної клінічно орієнтованої підготовки, описаній вище.

Магістерська програма залучає переважно фахівців з різних галузей – здебільшого без базової медичної освіти, – для яких нутриціологія є другою вищою освітою або перепрофілюванням. Ця група здобувачів орієнтована на розробку та впровадження харчових політик, промоцію здоров'я та проведення наукових досліджень. Такий профіль вимагає самостійного позиціонування програми для здобувачів магістерського рівня, а не просто більш детальне вивчення дисциплін бакалаврату.

Рекомендації щодо подальшого розвитку кадрових ресурсів у сфері нутриціології. Запропонована диференціація має практичні наслідки для розробки освітніх стандартів і програм в Україні.

По-перше, бакалаврський стандарт зі спеціальності 227 (Терапія і реабілітація, спеціалізація Нутриціологія) доцільно доповнити компетентностями у сфері комунікації та зміни поведінки, базових бізнес-навичок і практичної підготовки – компонентами, відсутність яких є найбільш стійкою прогалиною в міжнародному досвіді.

По-друге, розробка магістерської програми з нутриціології потребує чіткого позиціонування популяційного та дослідницького профілю як відмінного від клінічного

бакалаврату, а не його продовження з поглибленням тих самих дисциплін. По-третє, наскрізна інтеграція пріоритетних тем – замість їх викладання у вигляді ізольованих модулів – є підходом з найбільш стійким доказовим підґрунтям (Arrufat et al., 2024) і має стати методологічним принципом проєктування обох програм.

Нарешті, освітні програми повинні чітко визначати стандарт практичної підготовки, оскільки саме можливість проходження практичної підготовки в реальних умовах під час навчання є найбільш значущим предиктором готовності випускників до самостійної практики.

ВИСНОВКИ. Проведений наративний огляд міжнародного досвіду підготовки нутриціологів, аналіз компетентнісних рамок EFAD та проєкту українського професійного стандарту засвідчили, що сучасна професійна підготовка нутриціологів поступово переходить від дисциплінарно орієнтованої моделі до компетентнісного підходу, у центрі якого перебуває готовність випускника до виконання професійних функцій у клінічній практиці, громадському здоров'ї, науковій діяльності та міждисциплінарній взаємодії.

Попри відмінності між національними освітніми системами, у більшості проаналізованих програм простежуються спільні компетентнісні домени, тоді як найбільш типовими прогалинами залишаються недостатня практична підготовка, дефіцит поведінкових і комунікативних компетентностей, недостатня увага до підприємництва, дослідницької діяльності та популяційної нутриціології.

Порівняльний аналіз засвідчив, що проєкт українського професійного стандарту переважно відповідає європейським підходам щодо клінічної підготовки нутриціологів, проте потребує подальшого розвитку компетентностей у сфері громадського здоров'я, досліджень, адвокації професії та формування політики у сфері харчування.

Основним результатом дослідження стало обґрунтування концептуальної моделі дворівневої підготовки нутриціологів для України, відповідно до якої бакалаврський рівень орієнтований насамперед на підготовку фахівця до самостійної клінічної практики та індивідуального консультування, тоді як магістерський рівень має забезпечувати формування компетентностей у сфері популяційної нутриціології, громадського здоров'я, наукових досліджень, лідерства та управління.

Запропонована диференціація може слугувати методологічною основою для подальшого розроблення освітніх стандартів, модернізації освітніх програм та розвитку системи підготовки нутриціологів в Україні відповідно до сучасних європейських підходів.

Подяки.
Немає.

Конфлікт інтересів.
Немає.

References

Almeida, G. M., Recine, E., & Fagundes, A. (2020). *Objectives and Competencies in Food and Nutrition Education in the Brazilian Undergraduate Nutrition Program*. Journal of Nutrition Education and Behavior, 52(4), 385–393. https://doi.org/10.1016/j.jneb.2019.10.001

Almendingen, K., Morseth, M. S., Gjølstad, E., Brevik, A., & Tørris, C. (2021). *Student's experiences with online teaching following COVID-19 lockdown: A mixed methods explorative study*. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250378

Arrufat, M. P. C., Rodríguez, B. M., & Talavera, E. M. (2024). Study on the Implementation of Design for All in the Bachelor's Degree in Human Nutrition and Dietetics. *International Journal of Learning in Higher Education, 31(1), 217–232.* https://doi.org/10.18848/2327-7955/CGP/v31i01/217-232

Barber, C., Blair, M., McCaffrey, T. A., & Palermo, C. (2023). *Employability and employment outcomes of nutrition science graduates: A qualitative exploration*. https://doi.org/10.1111/1747-0080.12777

Becker, T. B., Lucas, J., Li, W., & Fenton, J. I. (2020). *Redesign and process of reforming an existing undergraduate Nutritional Sciences program*. https://doi.org/10.1152/advan.00029.2020

Clark, K., Biesiekierski, J. R., Farrer, O. D., Stefoska-Needham, A., Beckett, E. L., Lawlis, T., Mantzioris, E., & Swanepoel, L. (2024). *Nutrition employability and graduate readiness: The Australian Working in Nutrition study*. Journal of Human Nutrition and Dietetics, 37(3), 685–694. https://doi.org/10.1111/jhn.13295

Cleary, A., Thompson, C., Villani, A., & Swanepoel, L. (2024). Preprofessional Identity of Nutrition and Dietetics Students in Australia. *Journal of Nutrition Education and Behavior, 56(11), 783–793.* https://doi.org/10.1016/j.jneb.2024.06.013

Day, G., Collins, J., Twohig, C., K, D. S., & Brimblecombe, J. (2023). *Towards healthy food retail: An assessment of public health nutrition workforce capacity to work with stores*. https://doi.org/10.1016/j.anzjph.2023.100056

Donnelly, J., Walsh, L., Hughes, R., & Lane, R. (2025a). *Private Practice Dietetics Workforce Development: Experiences and Perceptions of Australian Academic Educators*. Journal of Human Nutrition and Dietetics, 38(3). https://doi.org/10.1111/jhn.70126

Donnelly, J., Walsh, L., Hughes, R., & Lane, R. (2025b). Preparing Graduate Dietitians for Private Practice: Analysing Publicly Available Curriculum Information From Accredited Australian Dietetic Courses. *Journal of Human Nutrition and Dietetics, 38(3).* https://doi.org/10.1111/jhn.70074

Fialkowski, M. K., Sandlin, M. R., Kai, J., Ng-Osorio, J., Custodio, R. C., Odom, S. K., Boyd, J. K., Medina, C., Takahashi, D., & Esquivel, M. K. (2023). An Exploratory Mixed Method Cross-Sectional Study to Identify Opportunities to Increase Enrollment and Retention of Native Hawaiian Students in an Undergraduate Dietetic Program. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics, 123(4), 577–592.e5.* https://doi.org/10.1016/j.jand.2022.08.127

Kupis, R., Rudzińska, A., & Piotrowicz, K. (2026). Nutrition-related competencies in undergraduate training of health professionals in Poland: a descriptive analysis of educational standards. *BMC Medical Education, 26(1), 906.* https://doi.org/10.1186/s12909-026-09284-7

Markwell, K. E., Ross, L. J., Mitchell, L. J., & Williams, L. T. (2021). A self-determination theory analysis of reflective debrief themes about dietetic student placement experiences in hospital: implications for education. *Journal of Human Nutrition and Dietetics, 34(1), 115–123.* https://doi.org/10.1111/jhn.12808

McCullough, F., & ELLLC members. (2025). *European Dietetic Advanced Competencies (EDAC)*. European Federation of the Associations of Dietitians (EFAD).

Meier, T., Gräfe, K., Senn, F., Sur, P., Stangl, G. I., Dawczynski, C., März, W., Kleber, M. E., & Lorkowski, S. (2019). Cardiovascular mortality attributable to dietary risk factors in 51 countries in the WHO European Region from 1990 to 2016: a systematic analysis of the Global Burden of Disease Study. *European Journal of Epidemiology, 34(1), 37–55.* https://doi.org/10.1007/s10654-018-0473-x

Ng, A. H., Reddy, A., Horvath, D., Larsen, A., Biesiekierski, J. R., Croxford, S., Bramley, A., McLeod, S., Stirling, E., Murray, E., & Forsyth, A. (2023). Undergraduate Student Perspectives on Employability: A Mixed Methods Exploration of Nutrition Student Career Awareness, Confidence, and Preparedness. *Journal of Teaching and Learning for Graduate Employability, 14(1), 282–297.* https://doi.org/10.21153/jtlge2023vol14no1art1638

O'Donovan, S., Owens, S., Hubble, E., & Ryan, L. (2024). An investigation of employer perceptions of Irish nutrition graduate competencies. *Journal of Human Nutrition and Dietetics, 37(4), 1075–1090.* https://doi.org/10.1111/jhn.13323

O'Donovan, S., Barber, C., Palermo, C., & Ryan, L. (2024). *The role of employability capitals in supporting nutrition science graduate outcomes: an international qualitative study*. https://doi.org/10.1017/S1368980024001411

Revised Dietetic Competence and the six domains of dietetic competency in Europe. (2016). Statement by the European Federation of the Associations of Dietitians (EFAD).

Richards, K. T., Williams, L. T., & Rigby, R. R. (2024). *Building a resilient future workforce: Analysis of initiatives in Australian and New Zealand dietetics curricula*. https://doi.org/10.1111/1747-0080.12859

Rogerson, D., Soltani, H., & Copeland, R. (2015). Undergraduate UK nutrition education might not adequately address weight management. *Public Health Nutrition, 19(2), 371–381.* https://doi.org/10.1017/S1368980015001305

Ross, L. J., Mitchell, L. J., & Williams, L. T. (2017). *Is it possible to enhance the confidence of student dietitians prior to professional placements? A design-based research model*. https://doi.org/10.1111/jhn.12479

Sadeghi-Ghotbabadi, F., Shakibazadeh, E., Omidvar, N., Mortazavi, F., & Kolahdooz, F. (2015). *Consensus development on the essential competencies for Iranian public health nutritionists*. https://doi.org/10.1017/S1368980014000895

Sodjinou, R., Lezama, I., Asse, M. L., Okala, G., Bosu, W. K., Fanou, N., Mbala, L., Zagre, N. M., & Tchibindat, F. (2016). *A comprehensive mapping of the current capacity for human nutrition training in Cameroon*. https://doi.org/10.3402/gha.v9.29548

Wilson, A. M., Mehta, K., Miller, J., Yaxley, A., Thomas, J., Jackson, K., Wray, A., & Miller, M. D. (2015). Review of Indigenous Health Curriculum in Nutrition and Dietetics at One Australian University: An Action Research Study. *Australian Journal of Indigenous Education, 44(1), 106–120.* https://doi.org/10.1017/jie.2015.4